

Романова Н.Ф., кандидат педагогічних наук,
доцентка кафедри «Школа соціальної роботи ім. В.І. Полтавця»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
natalia.romanova@ukma.edu.ua

ФЕНОМЕН СРІБНОГО ВОЛОНТЕРСТВА: ЯК ДОСВІД РЯТУЄ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний демографічний стан є дуже складним, оскільки вже зараз кількість людей літнього віку досягає близько 8,9 млн осіб, що складає 24% від усієї частки населення. Ситуацію погіршує зростання кількості ВПО цієї вікової категорії, серед яких велика частка людей з інвалідністю (24%) та із проблемами пересування (20%). Без соціального супроводу вони позбавлені можливості вчасно отримати різні види допомоги - зокрема, доступ до їжі, ліків, адміністративних, соціальних та медичних послуг (Дослідження: «Досвід війни для людей старшого віку в Україні та їх залучення до гуманітарної реакції», 2022).

Ще одна проблема стосується доволі поширеної громадської думки, що люди літнього віку не здатні до активної соціальної участі у житті місцевих громад та потребують довготривалої підтримки й супроводу. За таких умов у громадах доволі складно здійснювати заходи в рамках Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення (2018). В першу чергу, через відсутність необхідних фінансових та людських ресурсів. Запровадження волонтерських програм для людей літнього віку може стати успішним кроком вирішення цієї проблеми, оскільки їх знання, життєвий досвід та професійні інтереси будуть використовуватися в межах своєї громади, включно з роботою з ровесниками за принципом «рівний-рівному» (Джуган Р.І., 2023).

Означений підхід є доволі популярним у багатьох країнах світу та визначається як феномен «срібного волонтерства» (silver volunteering) на основі двох наук: геронтології й соціальної політики, з врахуванням символічного позначення сивини як «срібла». Наразі «срібними волонтерами» називають людей 50-55 років і старше, які на добровільних та безоплатних засадах беруть участь у вирішенні суспільних проблем, обираючи активну старість («Срібне» волонтерство) як одна з форм соціальної активності, адаптації та захисту літнього населення, 2024).

Необхідно зазначити, що поняття «срібне волонтерство» тісно пов'язане з визначенням поняття «волонтерство», наведеним у Законі України «Про волонтерську діяльність» (2011). Однак це не тільки «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність», але й дещо ширше поняття. Воно охоплює чітко визначені вікові рамки, оскільки стосується лише людей

літнього віку, які для здійснення цих дій застосовують власні знання й уміння, набуті протягом значного періоду свого професійного життя. Тобто у процесі такого виду волонтерства відбувається зміна парадигми: перехід від «осіб пенсійного віку» на користь «активних людей срібного віку».

Важливим документом для розвитку «срібного волонтерства» у громадах є Концепція Державної цільової соціальної програми із розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року» (2025), де чітко вказано про «європейські підходи до підтримки та мотивації волонтерів» шляхом «посилення підтримки волонтерської діяльності на рівні територіальних громад» та «підтримки й розвитку волонтерської діяльності серед людей похилого віку».

Слід зазначити, що «срібне волонтерство» відіграє ще одну важливу соціально-психологічну функцію, оскільки допомагає компенсувати недостатню кількість фахівців соціальної роботи у сфері надання соціальних послуг, а з іншої – надає можливість людям літнього віку успішно пройти соціалізацію та активно включитися в процес самореалізації (Трубнікова О.А., 2020). Окрім того, така форма волонтерської діяльності може стати вагомим поштовхом для розвитку наставництва у соціальній роботі та підтримки різних вразливих груп: багатодітних родин, сімей ветеранів, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування («Срібне» волонтерство» як одна з форм соціальної активності, адаптації та захисту літнього населення, 2024).

Таким чином, «срібне волонтерство» може стати потужним інструментом розвитку та підтримки місцевих громад. Його унікальність можна охарактеризувати із кількох позицій:

- 1) емоційна витривалість (значний життєвий досвід краще допомагає переживати складні ситуації),
- 2) професійність (це можуть бути люди різних професій з унікальним досвідом),
- 3) соціальний капітал (велика мережа контактів й довіра всередині громади).

Відомо багато прикладів «срібного волонтерства»: організація соціальної підтримки у громаді, догляд за паліативними хворими, емоційне наснаження, консультування ВПО за новим місцем проживання. Волонтери збирають кошти для наших захисників на фронті, долучаються до плетіння маскувальних сіток, приготування їжі тощо. Зростає роль «бабусі/дідуся» для дітей, які постраждали від війни та потребують емоційного тепла й розуміння (Дослідження: «Досвід війни для людей старшого віку в Україні та їх залучення до гуманітарної реакції», 2022).

Отже, «срібне волонтерство» відіграє важливу роль для громад в умовах війни, посилюючи їхню спроможність допомагати різним соціальним групам, які опинилися у складних життєвих обставинах. Загалом, феномен «срібного волонтерства» та шляхи його

реалізації у громадах, інструменти протидії явищам соціальної ізоляції та вікової дискримінації потребують подальшого дослідження у сфері соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Дослідження: «Досвід війни для людей старшого віку в Україні та їх залучення до гуманітарної реакції», 2022: URL <https://www.helpage.org/wp-content/uploads/2023/05/Lost-the-life-Summary-Ukrainian.pdf>
2. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року від 11 січня 2018 р. № 10-р»: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2018-%D1%80#Text>
3. Потреби людей похилого віку та їх реалізація в умовах сучасного українського суспільства (соціологічний дискурс): монографія / Джуган Р.І. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. – 164 с.
4. «Срібне» волонтерство» як одна з форм соціальної активності, адаптації та захисту літнього населення, 2024: URL <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/sribne-volonterstvo-yak-odna-z-form-sotsialnoyi-aktyvnosti>
5. Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
6. Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року (2025): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-%D1%80?find=1&text#Text>
7. Трубнікова О.А. (2020). Волонтерство як форма соціальної активності особистості: URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2009_20_2/sb20_ch2_50.pdf

Кальницька К.О., кандидат психологічних наук,
доцентка кафедри «Школа соціальної роботи ім. В.І. Полтавця»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
k.kalnytska@ukma.edu.ua

УЯВЛЕННЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна, що триває в Україні, спричиняє не лише масштабні соціально-економічні трансформації, а й глибоку перебудову індивідуальної та колективної ідентичності. Ситуація війни перетворює її на багатовимірну кризу – безпеки, соціальної стабільності, життєвих перспектив і смислів, посилюючи значущість питань належності, цінностей, історичної пам'яті й бачення майбутнього (Васютинський, 2024; Степико, 2011).

Уявлення про українську ідентичність у воєнний час набувають особливої ваги, адже підтримують суспільну консолідацію й психологічну стійкість як окремих людей, так і спільнот. Вони також стають орієнтиром для ефективної соціальної роботи з тими, хто пережив втрати, вимушене переміщення, травму чи руйнування соціальних зв'язків (Вінков, 2023; Вінков, 2024).